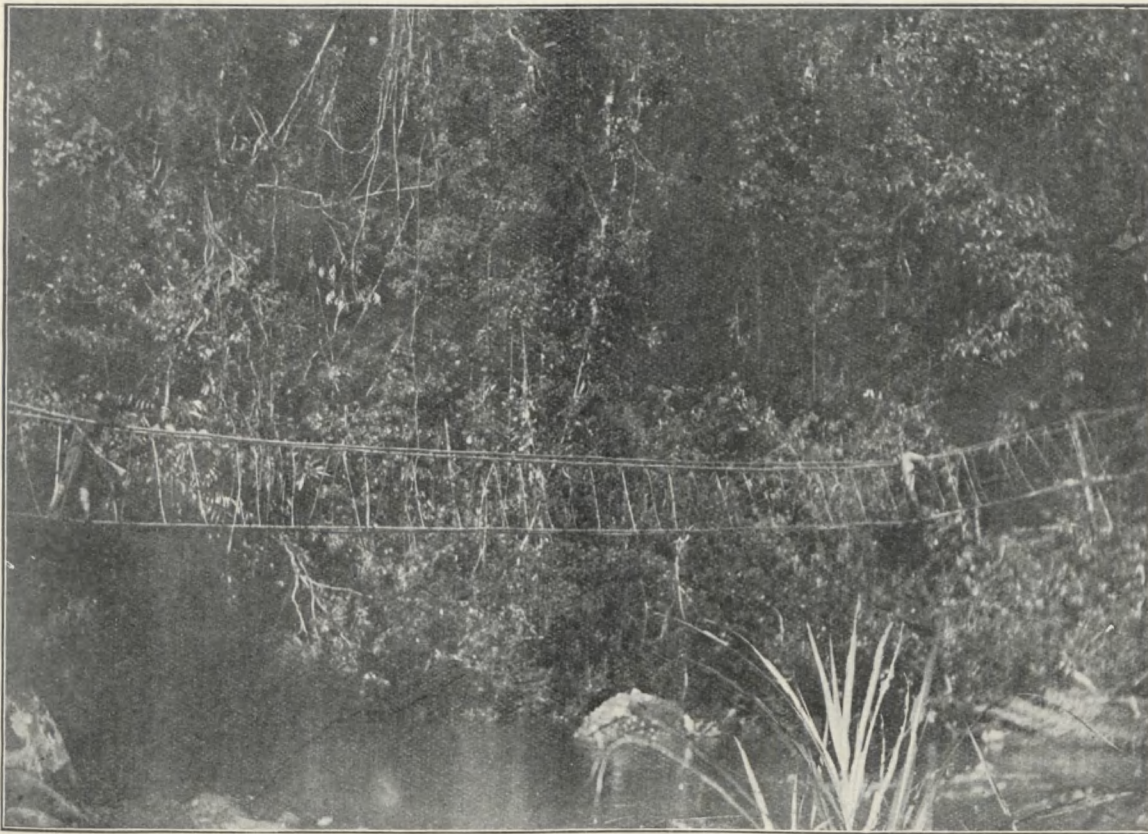

INDIË

GEÏLLUSTREERD TIJDSCHRIFT VOOR NEDERLAND EN KOLONIËN

ONDER REDACTIE VAN PROF. DR. A. W. NIEUWENHUIS,
O. L. HELFRICH EN C. LEKKERKERKER
REDACTRICE IN INDIË MEVROUW M. E. REITSMA-BRUTELDE LA RIVIÈRE
DIRECTEUR: H. F. WAGENAAR REISIGER
REDACTIE: LEIDEN. JAN VAN GOYENKADE 44
ADMINISTRATIE: HAARLEM. GROOTE HOUTSTRAAT 93

PRYS PER JAAR f10.- (NEDERLAND), f14.- (KOLONIËN)

EEN HANGBRUG VAN ROTAN IN HET OERBOSCH AAN DE BOVEN BATANG HARI OF DJAMBIRIVIER.
MIDDEN-SUMATRA.

NEDERLANDSCH OOST-INDIË:

ADMINISTRATIE: N.V. BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ G. KOLFF & Co., WELTEVREDEN.

BATAVIASCHE WIJKEN (KLEINE BOOM EN TANDJONG PRIOK.)

DOOR

S. KALFF.

Lang voordat Tandjong Priok het punt werd, waar de nieuwelingen uit het oude Europa voor 't eerst den voet op Indischen bodem zetten, was de z.g. Kleine Boom de plek waar zij debarkeerden, wanneer na een maandenlange reis de sloep hen van het zeilschip naar den wal had gebracht.

Die plek heette zoo naar de afsluiting van het kanaal tusschen de stad en de reede door middel van een zwaren paal of boom, op de uren waarin geene vaartuigen in of uit mochten varen. Joan Nieuhof schreef in zijne ten jare 1682 verschenen *Zee- en Lantreise*: „De riviere (d.i. de gekanaliseerde Tji Liwong) is aen beide zyden met zware stukken van koraalsteen afgedykt tot dicht aen den boom, die allen avonts ten negen uren toegeslooten en met soldaeten bewaert word, die omtrent het tolhuis een sterke krygswagt hebben”. In later tijd verdween zoowel die wacht als de afsluiting in de rivier; de namen Kleine Boom en Groote Boom bleven alleen behouden.

Valentijn berichtte dat zich tusschen den Kleinen Boom en het zeestrand eene fraaie wandelplaats uitstrecte langs de rivier, terwijl zich aan het uiteinde twee groote lantaarns bevonden. Het was echter niet geraden om zich te ver buiten dien wandelweg op het omliggende moerassige terrein te wagen, dewijl de krokodillen daar gansch niet zeldzaam waren. 't Gebeurde in 1692 dat drie sinds kort in 't land gekomen militairen in deze streek zoo vinnig door een kaaïman vervolgd werden, dat ze hun behoud moesten zoeken door in een galg te klauteren, welke zich destijds buiten den Boom bevond. Het verscheurende reptiel richtte zich op de achterpooten tegen de galg op, doch zijn scherpgetande bek kon de onvoorzichtige wandelaars niet bereiken. „Dit is het eerste voorbeeld,” schreef Valentijn, „dat ik ontmoete van luiden, die door de galg behouden zyn, daar zy anders voor zooveelen doodelyk is, en noit andere, die dezelve beklimmen, dan alleen de Scherpregter, levend weder beneden daalen.”

De passagiers der aangekomen schepen moesten aan den Kleinen Boom onder een open loods hunne bagage door de beambten van het tolkantoor laten visiteeren, en konden zich alsdan begeven naar de Nieuwe Stadsherberg. Men kon daar van den Chineeschen wagenverhuurder een rijtuig bekomen, om zich naar een logement op Rijswijk of Molenvliet te laten brengen. Vroeger stond in deze buurt tegenover de werfpoort, het huis van Levi, een Israelietischen tokhouder, die tevens scheepsleverancier, herbergier en wagenverhuurder was. Over het vertrek, waar de reizigers

onder het genot eener verversching de komst der bestelde rijtuigen zaten af te wachten, en over hunne eerste indrukken in deze omgeving, schreef een tijdgenoot: „De kamer was nog minder dan die van een dorpsherberg in het vaderland, met roode bakken (vloersteen) belegd, een groote lompe tafel in het midden, wat oude wrakke stoelen en verbleekte schilderijen aan de ruw gewitte wanden. Spinraggen in plaats van gordijnen voor de ramen, met hare kleine verduisterde ruiten. Die pisangs, wat smaak of heerlijkheid was er toch aan; volmaakt beursche peren. En die kleine magere paarden, welke daarbuiten werden voorgespannen, en die Javanen welke voorbij kwamen, mannen met vrouwenrokken aan, foei! hoe leelijk. Voorts hagedissen en kakkerlakken” —

Inderdaad deed aan dezen Kleinen Boom de door Valentijn zoozeer gepreze „Koningin van het Oosten” zich geenszins op het voordeeligst voor. Men zag er een lage moerassige kust, begroeid met een onaanzienlijke strandvegetatie, een land zoo vlak als een Hollandsche polder, een drabbig kanaal met inlandsche vaartuigen, een kleinen vuurtoren, een paar aarden versterkingen, enkele steenen huizen en juist niet de aantrekkelijkste typen van de inheemsche bevolking. Slechts de wazige omtrekken van de Blauwe Bergen op den achtergrond, wanneer de lucht helder genoeg was om die te onderscheiden, verlevendigen eenigszins de voorstelling, welke men zich van tropisch natuurschoon gemaakt had. In een lateren tijd werd de Kleine Boom door een zijtak verbonden met de spoorweglijn Batavia—Buitenzorg, zoodat de nieuw aangekomenen zich met een z.g. omnibustrein naar het station op Noordwijk of op het Koningsplein konden begeven. In de 17de en 18de eeuw liet de gemeenschap met de reede door een kanaal, dat met een moddermolen steeds op de vereischte diepte moest worden gehouden, veel te wenschen over, ook nadat er tegenover den Kleinen Boom een binnenhaven voor prauwen was aangelegd, en rails langs het kanaal ten behoeve van het goederenvervoer, terwijl ijzeren stoomscheepjes met geringen diepgang (voor het personenvervoer) in de plaats kwamen van de roeivaartuigen of tambangans. Want in den Westmoesson kon er op de bank vóór den nauwen ingang der rivier een zoo sterke branding staan, dat het binnenkomen ook voor die stoomscheepjes ongeraden was. Valentijn vermeldde dat op Kerstdag van het jaar 1713 bijna alle schepen ter reede van hunne ankers sloegen, en een schuit, die van het eiland Purmerend kwam, verongelukte, bij welke gelegenheid zijn neef, de jonge Rumphius, om het leven kwam. In later tijd, wanneer het hier spookte, werd op het wachtschip de blauwe vlag geheschen als eene waarschuwing, dat men zich niet zonder levensgevaar over de bank kon wagen.

Ook de Tijdbal, die in 1839 op het gebouw de

Uitkijk gesteld werd, gaf alsdan een bepaald sein. De plek was in zoover historisch, dat in de 18de eeuw, ongeveer 50 el ten oosten van dit gebouw en op de plaats waar later kampong Klinting ontstond, het vermaarde observatorium van den predikant J. M. Mohr gestaan had. Van deze sterrewacht, die eenig in Oost-Azië was, hadden Fransche en Engelsche wetenschappelijke expedities ten jare 1769 den overgang van Venus voorbij de zon waargenomen. Het was een gebouw ter hoogte van ongeveer 50 voet, waaraan de astronomisch ontwikkelde predikant, die hier zijne hofstede *Kliphof* bezat, 80.000 rijksd. had ten koste gelegd. Na 't overlijden van Mohr's weduwe in 1782, lieten de executeuren van haren boedel de sterrewacht met het bijbehorend terrein verkoopen, kooper gerechtigd zijnde tot het sloopen van dit zoo merkwaardig gebouw. Hetgeen ook geschiedde; toen in 1836 de zeeofficier en geograaf Melvill van Carnbee op deze plaats kwam, vond hij slechts de fundamente van het historisch observatorium als herinnering aan een tijd, waarin men geen piëteit kende.

In 1871 werd de spoorwegsectie van den Kleinen Boom tot het Koningsplein voor het verkeer geopend, hetgeen voor het reizend publiek eene belangrijke verbetering beteekende. Overigens stond bij dat publiek het douane-kantoor aan den Boom niet gunstig aangeschreven, dewijl men er niet zelden blootstond aan de vexaties van verificateurs, tot wie het besef dat een ambtenaar is *a public servant*, nog niet was doorgedrongen. In de ambtenaarskolonie Java werd die leer langen tijd als een grove ketterij beschouwd. Prof. Veth schreef in zijn bekend standaardwerk:

„De lastige formaliteiten aan den Boom, waarover vele reizigers plachten te klagen, de gedurige verwijzingen van den Grooten Boom naar den Kleinen en omgekeerd, waaraan onbekendheid met de bestaande verordeningen den nieuw aangekomene blootstelde, zullen, naar ik vertrouw, in de laatste jaren, bij de vereenvoudiging der tarieven en het algemeen streven om de communicatiën gemakkelijker te maken, voor een minder omslachtig onderzoek en een meer gereede toelating hebben plaats gemaakt.”

Het duurde tot het laatst van de 19e eeuw alvorens die visitatie, en in 't algemeen het reizigersverkeer voor zoover het de aankomelingen over zee betrof, zich van den Kleinen Boom verplaatste naar een ander punt, meer oostelijk aan de baai van Batavia gelegen, n.l. naar den eersten in die baai vooruitspringenden landhoek. Tandjong Priok (Tandjoeng Priok) genaamd. 't Was een reeds uit de dagen van de Loffelijke Compagnie welbekende naam, doch het oord dankte zijne bekendheid aan een geheel andere reden dan aan den aanleg van een nieuwe haven, gelijk later. Vele notabelen van Batavia hadden hier n.l. hunne „thuynen” of buitenplaatsen aangelegd; alsof men toen reeds scheen te weten, dat het fatale aanslibbingsproces, 't welk de alluviale

EEN AFDEELING MARECHAUSSEËS OP MARSCH IN HET DJAMBISCHE. MIDDEN-SUMATRA.

DE PLECHTIGE UITREIKING DER MILITAIRE WILLEMSORDE ONDER DE EXPEDITIONAIRE TROEPEN TE VELDE DOOR KAPITEIN STEMFOORT. MIDDEN-SUMATRA.

strook tusschen de zee en de stad gestadig verbreedde, juist bij Tandjong Priok het geringst was. Zelfs kon daar eene afneming van de kust waargenomen worden, en waar geen nieuw en moerassig terrein zich vormde, bleven ook de schadelijke miasmen achterwege. De dappere Amboneesche kapitein Jonker, die aan de Compagnie zulke notabele diensten bewees, bezat in deze streek het land *Padjongkoran*, en de latere landvoogd Cornelis Speelman had er eene bezitting, die na zijn overlijden, te samen met den bijbehorenden klappertuin en aanplant van mangistans, verhuurd werd voor 220 rijksd. 's jaars. Toen Valentijn voor de tweede maal in Indië kwam en met zijn vrij talrijk gezin te Batavia aan wal stapte, nam hij daar zijn intrek bij eene weduwe, die hij vroeger op Ambon gekend had. Hij schreef daarover in zijne *Uyt-en Thuysreize*:

„Ik ging voor de twee à drie dagen bij mijn oude Vriendinne, juffr. Lucretia Ens, woonende in de Zand-Zee, die ons met veel liefde ontving en tot onze verquikking ons eenige dagen op de plaats van haar Broeder, de Heer Baillu (baljuw) Ens, Tandjong Prioc genaemt, ongemeen vermakelijk aan Zee gelegen, een zeer lustige en aangename uytspanning gaf.”

In de 18de eeuw bezat een zoon van den gouverneur-generaal Jeremias van Riemsdijk, hier eene buitenplaats, waarover zijn vader in 1776 aan familie in Holland schreef:

„Myn soon, fons commissaris over den Inlander, heeft een extra fraaye buytenplaats gekogt een uur van Batavia gelegen aan de zee kant, genaamt Tandjong Priok, voor 16300 rds., daar men een ruim gesigt in zee heeft en de schepen op de Bataviase rhee kan sien leggen, aan de landkant zijn fraaye bossen alle van vrugtboomen, zeer vermakelijk.”

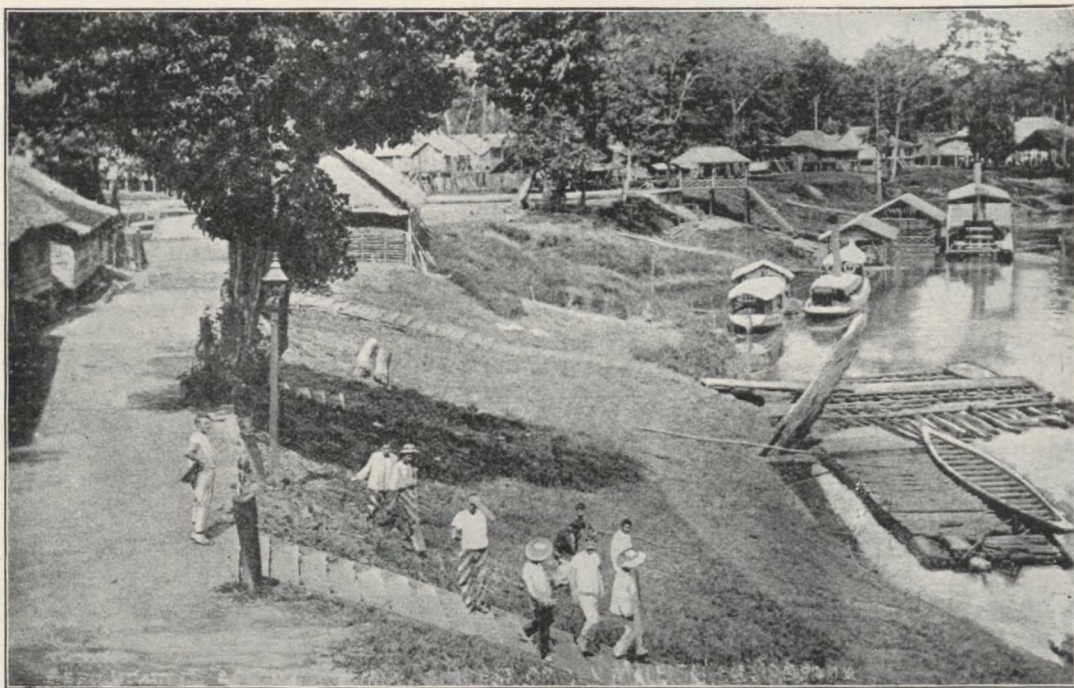
Meer hooge ambtenaren en vermogende burgers hadden aan deze kust hunne hofsteden, terwijl Tandjong Priok ook een terminus was voor de uitstapjes der burgerij, wanneer deze ging spelevaren in een zeiljacht of in een orembaai door slaven voortgeroeid, eigenlijk met schepriemen voortgepagaaid. De vischwellustelingen onder hen staken van dit punt over naar het eiland Onrust, waar ze zich bij den baas-opziener konden vergasten aan leervisich, welke niet minder dan de gerenommeerde *kakap* en *goeramu* als zeebanket gold. Er was dus wel aanleiding voor den dichter Jan de Marre om in zijn heldendicht *Batavia* dit oord te gedenken met de regels:

't Vermaaklijk Tangjonpree, dat wij daar ginds
beschouwen,
Met vruchtplantadiën en prachtige gehouwen,
Met lustwaranden van aanminnelijken zwier,
Strekt tot een uitvlucht aan den vrijen Batavier,
Als hij in 't Speeljacht op de gladgekemde stroomen,
Zijne oogen weidende langs groenbepante zoomen,
Dees hoek bestevent; dan is 't feesttijd op den vloed,
Dan leeft het Land; de jeugd, die haar verlangen boet
Verlustigt zich in 't koelst der frisse middagwinden,

De Min speelt hier haar rol, de hooge Tammerinden-
En donkre schaduwen behagen Lysias,
Daar hij zijn Schoone vleit op d'oever van den plas,
Enz.

De eigenaars van hofsteden op Tandjong Priok en omstreken waren in zooverre nog bedacht op het behoud van natuurschoon, dat ze in 1704 onder het bestuur van W. van Outhoorn een verbod van de regeering wisten te verkrijgen tegen het weghalen van zand aan de zeekust, zoolwel op dit punt als in de monding van de naburige rivier van Antjol. Men vreesde n.l. dat door het bedrijf van „luye zandhaalders” het strand zou worden „doorsneden ende bedorven, mitsgaders de landen g'exponeerd.” Ook moest men bedacht

Met de ontruiming van het oude, aan zee gebouwde Batavia ten tijde van Daendels, en de reeds vroeger ingetreden verplaatsing van het Europeesche element naar hooger gelegen streken, landinwaarts, geraakten ook de landerijen en buitenplaatsen aan de zeezijde in verval. Ze werden allengs vervangen door zoutpannen, klapertuinen, warmoezerijen, kampcengs en rijstvelden, voor zoover de rijst in dezen ziltigen bodem nog groeien wilde. Tijdens de Engelsche expeditie onder lord Minto in 1811 Java kwam veroveren, geraakte het aan de tropische natuur teruggegeven Tandjong Priok nog eens weer onder de aandacht omdat het een der punten was waar de vijand zou kunnen landen. Maar de

Gezicht op de Maleische nederzetting Moeara Tambesi, bij gewonen waterstand.

zijn op de jachtliehebbers, welke op dit in den loop der jaren dichtbegroeid terrein gaarne op de wilde varkensjacht gingen, doch bij welke de sport niet zelden als dekmantel diende voor de zucht tot stroopen en plunderen. Soms trof men hier grover wild aan dan het borstelig everzwijn. Nog in het begin der 18e eeuw werden tijgers gezin in de naaste omstreken der stad Batavia, en dr. Bontius verhaalt hoe hij bij Tandjong Priok eens een jonge rhinoceros ontmoette terwijl de stedelijke secretaris Dirk Jemming er zich tegen een volwassen exemplaar te verdedigen had. Inderdaad was de *badak* (neushoorn) in de eerste helft van de 17de eeuw in de ommelanden en het kustland van Batavia geenszins zeldzaam; de plaatsnaam Oetan Badak, even ten zuiden van Tandjong Priok, zou nog de herinnering aan deze dikhuiden bewaren.

Engelschen debarkeerden niet hier, doch te Tjilintjing, iets oostelijker en 10 mijlen van Batavia gelegen, van waar ze naar de hoofdplaats oprukten. 't Was tegen de verwachting van generaal Janssens; majoor Thorn schreef dan ook in zijn *Memoir of the conquest of Java*:

„Het voor de landing uitgekozen punt was een van die plaatsen, welke gewoonlijk onversterkt worden gelaten in de meening, dat ze te veel natuurlijke nadeelen voor de ontschepping van een leger opleveren, en dat een vijandelijk vlootvoogd zijne keuze zeker niet op zulk een moeilijke landingsplaats zou vestigen”.

Juist daarom kwamen de Engelschen in het onverdedigde Tjilintjing aan wal. Doch toen zij eenmaal zonder verlies ontscheept waren, liet men daar de reserve en betrok een nieuwe stelling te Tandjong Priok. Volgens de kaart, door

majoer Thorn in zijn werk gepubliceerd, was er toen voor 't minst nog een van de vroegere aan zee gelegene buitenplaatsen over. Ze strekte zich uit van de kust tot aan den weg naar Batavia, en het *garden house* (wellicht het „speelhuys” uit den Compagniestijd) was terstond aan zee gelegen. Dit punt werd op de kaart genoemd *Praden Stein*; vermoedelijk heette het anders, afgaande op de vele verminkingen van Hollandsche en Indische namen in het werk van den Britschen schrijver.

Er zou voor Tandjong Priok eerst een nieuw tijdperk van bloei aanbreken, toen in 1871 de regeering besloot om een zeehaven aan te leggen voldoende aan de eischen, welke na de opening

mession. Een ander ontwerp bedoelde den aanleg bij de eilanden Onrust en Kuiper, een derde op een punt oostelijk van de monding der rivier van Batavia. Doch het grootste bezwaar tegen deze plannen was, de voortdurende aanslibbing van het strand, waardoor de nieuwe haven spoedig aan verzanding zou zijn blootgesteld. Voor het oude Batavia was de vorming van een bank vóór den riviermond een groot bezwaar, waartegen men te vergeefs maatregelen trachtte te nemen. Reeds het *N. I. Plakaatboek* van 1680 maakte daarvan gewag, „vermits door het sterck afwateren der rivieren de haven alhier bynaer innavigabel wert gemaect om op en aff te vaaren, alsoo dat te dien eynde een uyt snydinge in zee

Gezicht op de Maleische nederzetting Moeara Tambesi bij hoog water.

van het Suez-kanaal door het handelsverkeer gesteld werden. De era van de zeilvaart rondom de Kaap de Goede Hoop was nu afgesloten; die van de stoomvaart langs den nieuwen zeeweg stond aan te breken. Ofschoon de handel van Batavia reeds lang op den aanleg van een moderne haven had aangedrongen, ging de stoot tot deze groote onderneming toch uit van prins Hendrik, die in een schrijven aan den gouverneur generaal P. Myer het plan voor een nieuwe haven ontwikkelde. Verschillende ontwerpen, ook ten aanzien van het emplacement, kwamen nu naar den voorgrond. Het plan Maarschalk om een langen zeebreker op ijzeren schroefpalen, met de verdere accessoires, in de baai van Batavia uit te brengen, waarlangs de schepen zouden kunnen meeren, stuitte voornamelijk af op het gemis aan veiligheid voor de scheepvaart gedurende den west-

door heeren Heemraden jongst waere gemaect. Enz.”

Doch alle „uytsnydingen” en alle moddermolens konden niet verhinderen dat het strand in de baai van Batavia gedurig aangroeide, noch dat de rivier hare afvoerstoffen gestadig vóór de monding liet nederploffen. Toen de aanleg van de nieuwe haven te Tandjong Priok op het tapijt kwam, oordeelden velen, vooral onder den handel, het onpraktisch om die haven zoo ver van het handelscentrum (Batavia) te bouwen; n.l. op ongeveer 9 K.M. ten oosten van de stad. Toch werd dit plan aangenomen, hoofdzakelijk op de overweging dat alleen dit punt niet blootgesteld was aan aanslibbing. Wat vermocht ook de menschelijke pygmee tegen den rusteloozen arbeid der natuur! Bij Tandjong Priok nam de kust eerder af dan toe; dit argument woog 't zwaarste.

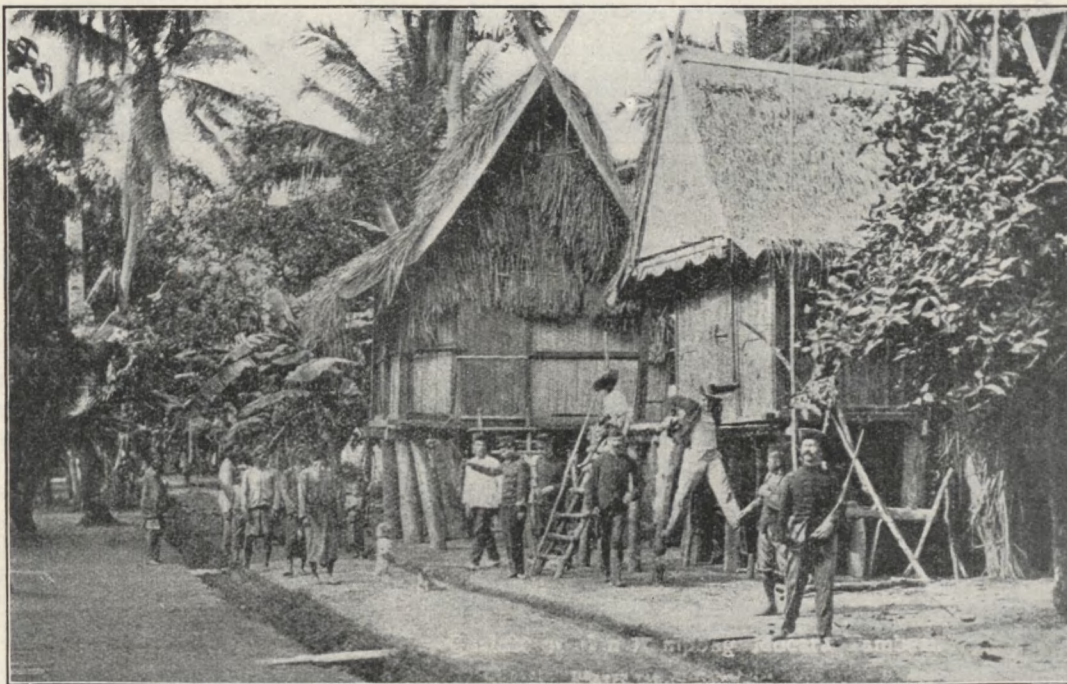
In 1878 werd met den aanleg begonnen, in 1891 was het werk geheel voltooid. Er werd een voorhaven uitgediept, omsloten door twee in zee uitgebrachte, convergerende hoofden, uit stortsteen en beton samengesteld. Ontzaglijke hoeveelheden natuursteen werden uit de trachietrotsen van Merak gehaald; voor de betonblokken ten behoeve van kaaimuren en zeehoofden werd een fabriek gebouwd met vier stellen machines. Drie groote stoombaggermolens brachten de voorhaven op de vereischte diepte, en ruimden tevens de koraalriffen van den bodem op. Achter die voorhaven werd de binnenhaven in het terrein uitgegraven, aan de westzijde begrensd door een 1000 Meter langen kaaimuur met opslaglokalen, terwijl aan de oostzijde een steiger op schroefpalen ter lengte van 600 Meter werd aangelegd. In de nabijheid daarvan werd het terrein gereed gemaakt voor het lossen en den opslag van steenkolen, die met scheepsladingen werden aangevoerd; er waren 27 stoomvaartuigen en 30 kleinere vaartuigen voor de onderneming in dienst gesteld. Ook voor de duizende pikols tin van Banka en andere gouvernementsgoederen werden hier opslaglokalen gebouwd. Voorts verzezen er werkplaatsen voor herstellingen aan schepen en machines, kalk- en cementbrandrijen, entrepots en sleephellingen, een aanlegplaats voor inlandsche vaartuigen, een reparatiehaven en een petroleumhaven, een artesische put, eene installatie voor electrisch licht, stoomkranen en drijvende bokken; er werd een prauwvaartkanaal aangelegd met jaagpad en rijweg er langs, een spoorweg ter verbinding met Batavia, en nog

vele andere werken gelijk eene zoo groote onderneming die meebracht.

De kosten van de haven zelf hadden ongeveer 14 millioen bedragen, doch met inbegrip van die voor alle latere gebouwen en inrichtingen kon het totaal der uitgaven voor dezen havenbouw op ruim 26 millioen gesteld worden.

De haven werd electrisch verlicht; het geheel geëxploiteerd door de Droogdok Maatschappij „Tandjong Priok”, welke een drijvend ijzeren droogdok van 4 à 5000 ton lichtvermogen in haren dienst nam. Later werden al deze werken nog uitgebreid; de haven werd verdiept, de opslagruimte vergroot, de kademuur verlengd, een nieuwe binnenhaven en petroleumhaven aangelegd, een en ander volgens de plannen van de deskundigen G. J. de Jongh en prof. J. Kraus, welke uitbreidingswerken in 1917 voltooid werden.

Er was nog een groot gevaar te bestrijden, 't welk niet alleen Tandjong Priok, maar de geheele kustlijn langs de baai van Batavia aankleefde; n.l. het gevaar van een verderfelijk, vaak doodelijk strandklimaat. 't Waren de dampen, die onder de werking van de tropische zon uit dit weeke, alluviale terrein opstegen, welke hier een koortswekkenden invloed uitoefenden en eene stage bedreiging voor de gezondheid van den mensch waren. Zelfs op de binnenreede werd de atmosfeer door die dampen vergiftigd, zoodat vooral de vreemde schepen maar 't liefst op de buitenreede bleven liggen. Daendels had eenmaal op de hulp van dit klimaat gerekend bij een vijandelijken inval; hij had gehoopt een vreemd

In de Maleische kampoeng Moeara Tambesi. Midden-Sumatra.

leger met doode en levende strijdkrachten zoo lang op de lage kuststrook tusschen Batavia en de zee op te houden, totdat de moeraskcorts en gebrek aan levensmiddelen hen noodzaken zouden zich weer in te schepen. Doch door 't snelle oprukken der Engelschen en door de fout de kust onverdedigd te laten, was deze berekening (onder zijn opvolger Janssens) falikant uitgekomen. In dit klimaat werd een der redenen gezocht waarom Tandjong Priok zich als woonplaats voor menschen niet sneller uitbreidde; en ook op de gezondheid der duizenden koelies, die in den loop der jaren hier hun ration rijst en visch verdienden, moest dit klimaat een nadeligen invloed hebben. Hoewel de hygienische toestanden thans zooveel beter waren dan in den tijd, toen de regeering de z.g. „modderjavanen” voor de fortificatiewerken rekwireerde, juister preste.

Intusschen werd dit onvermijdelijke euvel door de aanplemping van plassen en moerassen, door den toevoer van artesisch water, door behoorlijke ligging en voeding, door verbeterde ziekenzorg, enz., zooveel doenlijk bestreden, en 't mocht verwacht worden dat het door draineering van het terrein en aanplant van boomen, bijv. eucalyptusboomen, allengt tot zijne geringste verhoudingen teruggebracht zou worden.

Zoo had de Hollander, die van huis uit gewend was den waterwolf te bevechten, hier in den lande van overzee een groot waterbouwkundig werk tot stand gebracht en metterdaad de haven van Tandjong Priok „aan de baren ontwoekerd”. Zoo kwam op een verwaarloosden

grond, waar zich een strandwildernis en de poovere overblijfselen van vroegere „thuynen” bevonden, na dertien jaren ploeterens een technisch reuzenwerk tot stand, en maakte ook deze schepping indachtig aan de woorden, welke de Capitano Mor (J. P. Coen) in zijn brief van 29 September 1618 tot bewindhebbers richtte:

„Trect de voorgaende misslagen in geen consequentie, want daer can in Indiën wat groots verricht worden.”

SCHETSEN NAAR HERINNERINGEN VAN EEN OUD INDISCH OFFICIER VAN GEZONDHEID

DOOR

„PIL.”

(Vervolg.)

erwonderde gezichten van de kameraden. Hoe is 't mogelijk om ongemerkt die flesschen open te maken, 't zijn toch geen zuigflesschen. De Scheele echter scheen zoo'n zaakje meer bij de hand gehad te hebben en was misschien ook nog voorgelicht door Wongso, die lang niet ongevoelig was voor een paar guldens. „Je weet, dat de kurk van iederen jeneverpot afgesloten is met gele hars, die kunnen wij voor een deel verwijderen, boren met een schoenmakers-els een gat in den

Feestdans der Djambi'sche Maleiers. Midden-Sumatra.